

*Д.В. Живцова
(Національний Авіаційний Університет, Україна)*

Історичні витоки формування зовнішньої політики Скандинавських країн

У статті висвітлено історичний розвиток Скандинавії, включаючи Норвегію, Швецію, Данію, Ісландію, Фінляндію та Фарерські острови. Обґрунтовано походження терміну «Скандинавія», Встановлено, що індустріалізація та політичні зміни, зокрема процеси здобуття незалежності Фінляндії, Ісландії та Норвегії проклали шлях до розвитку демократичних інституцій, сформували систему цінностей, які стали як інтегральною основою сучасної європейської політики Скандинавських країн, так і основою розбудови міждержавних відносин з іншими державами світу. З'ясовано, що демократичний транзит у країнах Північного регіону супроводжувався трансформацією господарських взаємин, що у подальшому призвело до якісних змін в економічних процесах і подолання системних фінансово-економічних проблем.

Скандинавія, частина північної Європи, зазвичай складається з двох країн Скандинавського півострова, Норвегії та Швеції, з додаванням Данії. Деякі органи влади виступають за включення Фінляндії з геологічних та економічних міркувань, а також Ісландії та Фарерських островів на тій підставі, що їхні жителі розмовляють північногерманськими (або скандинавськими) мовами, спорідненими мовам Норвегії та Швеції. Як правило, коли ці інші території додаються до Норвегії, Швеції та Данії, групу називають «Скандинавськими країнами».

Термін *Norden* також почав використовуватися для позначення Данії, Фінляндії, Ісландії, Норвегії та Швеції, групи країн, які мають спорідненість одна з одною та відрізняються від решти континентальної Європи [4]. Серед їхніх відмінних характеристик – малонаселені північні регіони, відносно багатство рибних ресурсів, довга тривалість життя та високий рівень грамотності. Чому ці країни називають скандинавськими? Походження слова «Скандинавія» виникло на початку 18 століття в результаті того, що данські та шведські університети відстоювали спільну історію, міфологію, мистецтво та культуру трьох країн: Данії, Швеції та Норвегії. Основою руху була Сканія, також відома як Сконе, найпівденніша провінція Швеції; це дало початок терміну «Скандинавія». Від Лейфа Еріксона до заснування Північної ради Північний регіон має спільну історію, яка налічує більше тисячоліть у минулому століття скандинавські країни зближувалися через міжкультурний діалог та прийняття відмінностей одна одної. Коли Лейф Еріксон на прізвисько «Щасливий» відплив із західного узбережжя Гренландії у 1002 році, він навряд чи міг уявити, що його подорож увійде в історію. Еріксон є чимось на зразок символу Північного регіону, який насолоджувався особливим почуттям транскордонної спільноти ще з часів вікінгів. Він народився в Ісландії, виріс у Гренландії та провів пару років своєї юності в Норвегії. Еріксон був

скандинавським космополітом, і в 1003 році він і його корабель досягли Вінланда, або Ньюфаундленду, як він відомий сьогодні. Це зробило його першим європейцем, який досяг берегів Америки за багато років до Христофора Колумба. За часів Еріксона більша частина Північного регіону вперше стала об'єднаним королівством, яке з тих пір називається Норвезьким королівством. Норвезькі королі поступово взяли під контроль Фарерські острови, Ісландію та Гренландію та тісно взаємодіяли з королями вікінгів Швеції та Данії. Скандинавські вікінги досягли не лише сучасної Канади, а й віддалених міст у глибині Росії та середземноморського світу. Хоча вікінгів пізніше зображували як кровожерливих вояків, вони були переважно мореплавцями-торговцями та хорошими фермерами, які тримали худобу та обробляли землю. Таким чином, вікінги допомогли модернізувати держави, а з впровадженням християнства на рубежі тисячоліть Північний регіон також став культурно ближчим до Європи.

Християнство принесло новий культурний потік у Північний регіон. Були побудовані великі церкви, такі як собори в Ставангері та Рібе, а також монастирі та єпископства аж до Західної Гренландії. Завдяки зростаючій торгівлі з містами й країнами, розташованими далі на південь, були засновані ринкові міста, побудовані замки, а також нові харчові звички та модні тенденції. Південь дав не тільки нові стимулюючі стимули, але й хворобу, як-от Чорна смерть. Це мало серйозні наслідки та майже знищило населення Норвегії та Ісландії. Незрозуміло, чи була це чума причиною загибелі скандинавських гренландців, але ми знаємо, що скандинавська цивілізація в Західній Гренландії вимерла на початку п'ятнадцятого століття. Лише через три століття контакт між Гренландією та рештою Північного регіону був відновлений.

У середні віки позиція Північного регіону як культурного, економічного та політичного утворення була підтверджена. У 1397 році Данія, Норвегія та Швеція об'єдналися, утворивши Кальмарську унію – по суті Північну імперію. Союз також включав старі заможські території Норвегії: Шетландські острови, Оркнейські острови, Фарерські острови та Ісландію, а також Аландські острови та Фінляндію, які перебували під владою Швеції протягом Середньовіччя. Карта Кальмарського союзу приблизно нагадує мапу Північного регіону, який ми знаємо сьогодні. Союз між північними країнами був відносно міцним у перші роки; однак їхні зв'язки поступово слабшали і були переслідуювані внутрішньою боротьбою між Данією та Норвегією з одного боку та Фінляндією та Швецією з іншого. Кальмарська унія нарешті розколотася навпіл, після чого настав період заворушень, чому не допомогла сумнозвісна стокгольмська кровопролиття 1520 року, коли датський король Крістіан II наказав стратити велику групу дворянства та інших видатних громадян у шведській столиці у 1520 році. спроба зберегти владу над Швецією.

У пізньому Середньовіччі та в епоху Відродження значна частина Північного регіону відставала від решти Європи в багатьох аспектах. Однак у той самий період Швеція перетворилася на велику європейську державу, контролюючи більшу частину Балтії, включаючи більшість нинішніх балтійських країн і частини сучасних Німеччини та Польщі. Фінляндія також залишалася частиною Шведського королівства. Данія-Норвегія спробувала свої сили як колоніальна держава, захопивши Транкебар в Індії, частини сучасної

Гани в Африці та три карибські острови Сент-Томас, Сент-Ян і Сент-Круа. Остання була залежною територією Данії до 1917 року. Незважаючи на ці амбіції, Північний регіон стояв у тіні процвітаючих міст-держав на півдні та морських держав, таких як Іспанія, Португалія, Нідерланди та Великобританія, які починали завойовувати світ і мали значний вплив на розвиток Європи. Ані Данія-Норвегія, ані Швеція-Фінляндія не мали б такої впливової ролі. Інтегровані державні утворення неодноразово вступали у збройні конфлікти між собою, намагаючись встановити гегемонію над спільним Північним простором. Ці виснажливі війни в цілому сприяли зміцненню позицій Швеції. Спочатку Данія мала поступитися Швеції зеленими та добре розвиненими Сконе, Галландом і Блекінге; а в 1814 році вся Норвегія відійшла до Швеції, яка щойно втратила Фінляндію на користь іншого свого головного суперника – Росії.

На сучасне використання терміну «Скандинавія» вплинув скандинавізм, скандинавський політичний рух, який мав на меті скасування абсолютної монархії, пропагував федералістичну державу, включаючи Швецію, Данію та Норвегію [1]. Він був активним у середині дев'ятнадцятого століття, головним чином після Першої війни за Шлезвіг (1848-1850), тривалого конфлікту між Данією та повстанцями континентальних герцогств Ютландія. Данія зберегла свій контроль над Ютландією, а в проміжні роки перед Другою війною за Шлезвіг (1864) Швеція та Норвегія надали данцям значні військові сили. Того року ознаменувався кінець скандинавського політичного руху, коли шведський парламент засудив обіцянки військової підтримки, дані Данії шведським королем Карлом XV: члени шведського парламенту остерігалися вступати в альянс проти зростаючої німецької влади. Спроби Данії анексувати (данське) герцогство Шлезвіг, яке разом з (німецьким) герцогством Гольштейн перебувало в особистій унії з Данією, призвели до Другої війни за Шлезвіг, що послідувала в 1864 році, короткої, але катастрофічної війни між Данією та Пруссією (за підтримки Австрії), незважаючи на успішну блокаду Північного моря Данією пруського та австрійського флотів. Шлезвіг-Гольштейн був завойований Пруссією, і після успіху Пруссії у франко-пруській війні було створено Німецьку імперію під проводом Пруссії та встановлено новий баланс сил країн Балтійського моря.

Зі свого боку, шведський король запропонував об'єднати Данію, Норвегію та Швецію в єдине королівство. Підгрунтям для пропозиції стали бурхливі події під час наполеонівських воєн на початку століття. Ця війна призвела до того, що Фінляндія (колишня східна третина Швеції) стала російським Великим князівством Фінляндським у 1809 році, а Норвегія (де-юре в союзі з Данією з 1387 року, хоча де-факто розглядалася як провінція) стала незалежною у 1814 році, але після цього швидко була змушена прийняти персональну унію зі Швецією. Залежні території Ісландія, Фарерські острови та Гренландія, які історично були частиною Норвегії, залишилися за Данією згідно з Кільським договором [2]. Таким чином, Швеція та Норвегія були об'єднані під владою шведського монарха, але включення Фінляндії до Російської імперії виключало будь-яку можливість для політичного союзу між Фінляндією та будь-якою іншою скандинавською країною.

Скандинавський політичний союз не був досягнутий; однак у 1873 році існував Скандинавський валютний союз, який проіснував до Першої світової війни, з кроною як загальною валютою. Данія зберегла контроль над Ісландією, Фарерськими островами та Гренландією, які тим часом були колонізовані. Данія і Швеція досягли миру у XIX ст. Хоча згодом обидві країни були невеликими за європейськими мірками, великі європейські держави вважали незалежність цих країн стратегічно вигідною. Існувала потреба в буфері між такими великими державами, як Росія, Пруссія, Франція та Британія, і була перевага в тому, що Балтійське море не контролювалося одноосібною державою.

Разом із тим, повсюдна бідність характеризувала ці країни у першій половині XIX ст. Багатох людей приваблювали перспектива кращого життя в Америці й еміграція. Багато в чому індустріалізація запропонувала північним країнам новий початок. Промисловість, що розвивалася у містах, потребувала робочої сили. Важка промисловість, гірнична промисловість і суднобудування виникли на більшій частині Північного регіону. Індустріалізація також відкрила шлях до демократії, яка була повністю встановлена в скандинавських країнах після Першої світової війни.

Отже, поряд із економічними перетвореннями, викликаними індустріалізацією, у північних країнах набирали силу і політичні рухи за незалежність, прокладався шлях до формування демократичних інституцій. Дані процеси супроводжувалися закликами до незалежності у Фінляндії, Ісландії та Норвегії. Аландські та Фарерські острови також мріяли про незалежність або принаймні про широку автономію. Зрештою, Норвегія здобула незалежність у 1905 р., а Ісландія – у 1918 р. Фінляндія проголосила свою незалежність від Росії в 1917 році, але в наступні роки пережила запеклу громадянську війну, в якій боролися ті, хто волів тісних відносин з Росією, з одного боку, і ті, хто прагнув до тісних відносин з іншими північними країнами, з іншого. Тоді як Норвегія вирішила стати конституційною монархією, як Швеція та Данія, Фінляндія стала республікою, чия зовнішня політика в основному базувалася на дружніх відносинах з Росією.

Висновки

Аналіз історичного розвитку Скандинавії показує, що регіон пройшов значні перетворення від епохи вікінгів до сучасності. Індустріалізація в середині XIX століття стала рушійною силою економічних і соціальних змін, що призвели до становлення демократичних систем у країнах Скандинавії. Політичні рухи за незалежність, зокрема у Фінляндії, Ісландії та Норвегії, свідчать про прагнення до самостійності та зміцнення національної ідентичності. Скандинавський регіон, завдяки історичним зв'язкам і спільним культурним рисам, продовжує демонструвати свою унікальність і єдність на світовій арені.

Список літератури

1. Scandinavia - New World Encyclopedia. Research Begins Here - New World Encyclopedia. URL: <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Scandinavia> (дата звернення: 05.09.2024).
2. The Editors of Encyclopaedia Britannica. Treaty of Kiel | Scandinavian Union, Norway, Prussia. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Kiel> (date of access: 05.09.2024).
3. The history of the Nordic Region. Nordic cooperation. URL: <https://www.norden.org/en/information/history-nordic-region> (дата звернення: 05.09.2024).
4. Where is Scandinavia? A Guide to the Scandinavian Countries. Scandinavia Standard. URL: <https://www.scandinaviastandard.com/where-is-scandinavia-a-guide-to-the-scandinavian-countries/> (дата звернення: 05.09.2024).